

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז

יוצא לאור לש"פ ויחי, י"ב טבת, ה'תשע"ב

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושתיים לבריאה

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה ב"ר ישראל ע"ה

נפטר י"ז טבת ה'תשכ"ט

מרת שרה מרים בת הר"ר יוסף יהושע שו"ב ע"ה

נפטרה י"ב טבת ה'תשמ"ח

הר"ר שמואל ב"ר משה הלוי ע"ה

נפטר ט"ו בשבט ה'תשלי"ח

מרת מאטיל בת הר"ר סענדער ע"ה

נפטרה ג' טבת ה'תשמ"א

ר' יצחק בהר"ר שלמה ע"ה

נפטר ו' שבט ה'תשס"ח

ר' משה בהר"ר שמואל הלוי ע"ה

נפטר י"ג תשרי ה'תשע"א

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס על ידי ולזכות

הרה"ח ר' משה לוי וזוגתו מרת טויבע ברכה שיחיו רובינשטיין

ע' 126. בנוגע בנימין בר יפת, מובא בשער הגלגולים שמקום קבורתו בדרומה של צפת, במקום שקורין לו "אל מידאן", לפי זה הערת מע"כ שבמקום מדון צ"ל מרון, מופרכת משער הגלגולים.

ע' 127. בנוגע ר' דוסא בן הרכינס, מובא בשער הגלגולים שמקום קבורתו לדרומה של צפת, "וכל העולם אומרים כי שם קבור, וכן האמת ואין צדיק אחר קבור שם אלא הוא לבדו".

ע' 128, הערה ב'. מובא בשער הגלגולים שהוא רב הונא ריש גלותא.

ע' 142. מובא בשער הגלגולים שר' יהודא בר אילעאי קבור בכפר עין זיתין, "ואומרים ששם קבור ר' אילעאי אביו, וכן הוא האמת". משמע שהיתה מסורה מוקדמת על דבר קבורת ר' אילעאי, ולפלא שאין מע"כ מזכירה.

ע' 159. מובא בשער הגלגולים אשר בכפר עכברא קבור "ר' ינאי לבדו, ולא ככתוב בספר היחוס וכו'".

ע' 169. מובא בשער הגלגולים אשר קבורת נחום איש גמזו לדרומה של צפת.

ע' 173. מובא בשער הגלגולים שעקביא בן מהלאל קבור סמוך לכפר עוקבי.

בנוגע לר' עקיבא נתאשר בשער הגלגולים שהוא קבור סמוך לטבריא, אבל אינו מזכיר ששם קבורים גם תלמידיו.

ע' 185. הערה ג. כנראה פשוט שבמקום ההזויים צ"ל ההורים, ונמשך אלפניו. והוא מתאים למש"כ בשארי המקורות קבר אביהם וכו'.

ע' 192. קברו של הרמב"ם ואביו, מובא בשער הגלגולים שהוא מחוץ לטבריא, אבל אינו מזכיר נכדו.

ע' 193 שורה יא' — מובא "וגם אם משה" — ואם אין זה טעות הדפוס הרי גם אמו של הרמב"ם קבורה שם.

ולסיים בדבר טוב, כמו שמסיים בשער הגלגולים — זכותם יגן עלינו אמן כן יהי רצון. בכבוד וברכה

ניסן מינדל,
מזכיר כ"ק אד"ש

ע' 128, הערה ב': ושם — אודות רב הונא שנקבר עם ר' חייא ובניו בטבריא (ראה מו"ק כה, א. ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג).

ע' 185. הערה ג: ושם (על מ"ש בפנים: "הנה שמעתי ואבטליון בן[ותן] גוש חלב ובה ההזויים כו'"): "אולי יש לקרוא במקום "ההזויים" — ב' בנים?".

"וגם אם משה": בספרו שם: "קברו של הרמב"ם נזכר אף בפזמון שנכתב ע"י אחד — ושמו ר' יצחק — לשבחה של טבריא. את זמנו של המחבר אין לדעת. וזהו הבית המדובר בדבר קבר הרמב"ם: אור עולם אזי אל תנשה / הוא הרב אדוני משה / בר מימון וגם אם משה / נקברו בתוך טבריא".

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ ויחי, י"ב טבת ה'תשע"ט, הננו מוציאים לאור חלק מהתוועדות ש"פ ויחי, י"א טבת ה'תשכ"ז — הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה — מכתב (תדפיס מכרכי "אגרות-קודש — מילואים" מהשנים תרפ"ה-תשל"ה, שמכילים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנוחה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

ז' טבת, ה'תשע"ב
ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2012 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610 • Fax. (206) 666-1770

E-mail: info@lahak.org • Internet: http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

5772 • 2012

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

Tel. (718) 604-2610 Fax. (206) 666-1770

נדפס בסיוע ולזכות בנימין בן חנה ומשפחת פדרמן ולזכות אמם חדוה בת לאה רייזל

שהרי נודעו קברי האבות, ובעלי המדרש בקשו ביאור על זה. ויש להעיר שאין הדבר אחד בנוגע לקברים שבחוץ לארץ, שאין יד ישראל תקיפה שם, משא"כ בקברים שבארץ ישראל שלא מצינו שיהיו חוששים שיעשום עבודה זרה. ולכן ביקש גם יעקב אבינו להקבר **במערת המכפלה** שמא יעשוהו ע"ז **במצרים** (בראשית רבה פ' צו).

ועתה ההערות בקיצור על סדר העמודים:

ע' 17. מובאים מאמרי חז"ל "באחד באדר היו מציינין את הקברים" "רמז לציון קברות מן התורה". הכוונה שבמאמרים אלו היא לשמור את הכהנים מטומאה, ולכאורה אינם שייכים לענין. מסוג זה הי' ג"כ ענינו של ר' בנאה וכו'.

ע' 18. בענין איסור לדרוש אל המתים, יש להעיר מזהר חלק ג', ע"א, סוף ע' א. ובספרות הפוסקים נקבצו בשו"ת מנחת אלעזר ח"א, סימן סח', שדי חמד אסיפת דינים מערכת ארץ ישראל, ועוד.

ע' 32, בסופו. מובא בשם רק פתחי מרגנשבורג שהיו אחת עשרה אבנים בקבר רחל אמנו, ובספר ערבי מובא — שתיים עשרה אבנים. ואין תחת ידי שני המקורות הנ"ל, ובכל אופן לפי המסורה, הנה אפילו למאן דאמר יא' אבנים כנגד יא' שבטים, מודים שיעקב אבינו הוסיף אבן יב'. שוב ראיתי, בערך רחל, שמביא מע"כ לשון ר' פתחי מרגנשבורג שמוזכיר גם את האבן היב'.

ע' 49. בענין אלדד ומידד, לכאורה הי' צריך להעיר אשר שני המדרשים חולקים זע"ז, שלפי דיעה אחת היו אחים מן האב ולא מן האם, ולפי הדיעה השני' היו אחים מן האם ולא מן האב.

ע' 76, וכן ע' 88, וע' 95 — מביא שער הגלגלים וגם ס' גלילות ארץ ישראל, היפך משיטתו.

ע' 97. בנוגע נחום הנביא, שהוא קבור בכפר תנחום, מובאה מסורה זו גם בשער הגלגלים, ומוסיף "ונראה לעני"ד שמורי ז"ל הודה בזה".

ע' 113. בנוגע לאלקנה, מובא בשער הגלגלים מקום קבורתו, ומוסיף "לא כמו שאומרים העולם שהוא קבור עם בנו שמואל הנביא בעירו ברמתה".

שארין הדבר אחד בנוגע ל: במקום תיבות אלו נרשם בצדי הגליון: "[...] הנ"ל הם".

"באחד .. מציינין את הקברים": שקלים פ"א מ"א. מו"ק ב, א (במשנה).

"רמז לציון קברות מן התורה": שם ה, א.

ולכאורה: במקום תיבות אלו נרשם בצדי הגליון: "[...] מי [...] ובמילא".

אינם שייכים לענין: מנהג הביקור על קברי אבות.

ענינו של ר' בנאה: ש"הוה קא מצייין מערתא כו" (כ"ב נח, א).

שני המדרשים חולקים זע"ז: בפירוש דעת זקנים (בהעלותך יא, כז): "מצאתי קונדרים מר' עמרם מר' הלל שהי' מארץ ישראל: אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והי' כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם"; ובתרגום יונתן בן עוזיאל (שם, כו): "ואשתירו תרין גוברין במשריתא שמי' דחד אלדד ושמי' דתנין מידד, בנוי דאלצפן בר פרנך דילידת ל' יוכבד ברת לוי בזמן דפטרט עמרם כו".

בשער הגלגלים: שם.

בס"ד. שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז.

בלתי מוגה

א. פותחין בדבר מלכות' — דבר מלכות של הקב"ה, מלכו של עולם — היא התורה.

וכיון שהתורה ניתנה למטה, בזמן ובמקום, הרי מובן, שהפתיחה בתורה צריכה להיות בפרשת השבוע שקורין באותו זמן (אף שישנם פרשיות נוספות בתורה).

ובפרשת השבוע גופא — שיש בה כו"כ פסוקים, ובכל פסוק ישנם כו"כ תיבות — צריכה להיות הפתיחה בהתחלת הפרשה, שזהו הפסוק הראשון שבפרשה, ובפסוק הראשון גופא (שיש בו כו"כ תיבות) — בתיבה הראשונה שבפסוק [וכמבואר במ"א² שכל הפרשה קשורה עם התיבה הראשונה שבפרשה, אשר, על שמה נקראת הפרשה כולה], ובתיבה הראשונה גופא (שיש בה כו"כ אותיות) — באות הראשונה. והיינו, שהענין ד"פותחין בדבר מלכות" צ"ל בפתיחה (התחלת) ה"דבר מלכות" גופא, ועד להפתיחה דהפתיחה.

וכיון שתושב"כ ותושבע"פ באים בחדא מחתא [וכמבואר באגה"ק³ ש"רצון העליון ב"ה המלוכש בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב .. אינו מתגלה אלא בתורה שבע"פ", וכפי שרואים זאת במוחש, הן בנוגע להבנת כוונת הדברים בתושב"כ, שזהו בקו ד"עשה טוב", והן בנוגע לשלילת פירושים שאינם אמיתיים, שזהו בהקו ד"סור מרע"] — הרי מובן שהענין ד"פותחין בדבר מלכות", בהתחלת הפרשה, הוא הן בנוגע לתושב"כ, והן בנוגע לתושבע"פ, היינו, התחלת הפרשה בתושב"כ כפי שנתבארה בתושבע"פ, כדלקמן.

ב. התחלת הפרשה היא: "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה

שנה וגו'".

וצריך להבין: מדוע הוצרך הכתוב לומר "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" — הרי כבר נאמר לפני"ז שבבוא יעקב מצרימה אמר לפרעה (במענה לשאלתו "כמה ימי שני חיך") "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה", וא"כ, כאשר נאמר בהמשך הכתוב הסך-הכל של שני חיי

(1) ראה סה"ש תש"ח ע' 224. וש"נ.

(2) ראה גם שיחת ש"פ ויחי תשכ"ה (4) ויגש מז, ח"ט.

(3) סכ"ט קנ, ב.

בתחלתה (תו"מ חמ"ב ע' 97). וש"נ.

יעקב, "ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה", אזי מובן מאליו שיעקב חי בארץ מצרים שבע עשרה שנה?!

ויובן ע"פ המבואר בתשובע"פ — כידוע הסיפור אודות רבינו הזקן ונכדו הצ"צ (כפי שכבר נדפס⁵), שכאשר הצ"צ למד בילדותו את הכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", תירגם לו מורו — ע"פ פי' בעל הטורים — שיעקב אבינו חי את י"ז מבחר שנותיו בארץ מצרים. וכיון ש"ז שנה אלו היו מבחר שנותיו, לכן נימנו בפני עצמם, ועד שפעלו גם על כל שאר שנותיו.

והמשך הסיפור הוא, שכשבא הצ"צ הביתה מהחדר, שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות⁶, יהיו מבחר שנות חייו י"ז שנה שגר בארץ מצרים, "ערות⁷ הארץ"?!

כלומר: הן אמת שבגשמיות היו י"ז שנים אלו הטובות ביותר, שהרי עד אז היו ליעקב כו"כ צרות, "צרת לבן צרת עשו וכו"⁸, ואילו במצרים חי במנוחה, והתפרנס ע"י יוסף, כמ"ש "ויכלכל יוסף גו"⁹, אבל, כל זה שייך רק אצל אדם שעיקר חייו הוא בשייכות לעניני הגוף, משא"כ אצל אדם כמו יעקב, שעיקר חיותו היא הנשמה, ורק לאח"ז באים עניני הגוף, ויתירה מזה, שהנשמה מתגברת על הגוף, ועד שהגוף אינו תופס מקום אצלו כלל, וא"כ, איך אפשר לומר שהשנים המובחרות שלו היו בארץ מצרים, ערות הארץ?!

והגע עצמך: קודם בואו לארץ מצרים, חי יעקב בארץ ישראל, ארץ הקודש, ובודאי ה"י נקל לנשמה לפעול כל עניני הקדושה שלה בארץ ישראל יותר מאשר בארץ מצרים?!

ובפרט שבארץ ישראל גופא היו השנים שבהם ישב יעקב במנוחה ולמד תורה בבית מדרשם של שם ועבר¹⁰, ובודאי היו שנים אלו מבחר שנותיו. וא"כ, איך יתכן לומר שמבחר שנותיו של יעקב היו י"ז השנים שחי בארץ מצרים?!

ועל זה ענה לו רבינו הזקן: כתיב¹¹ "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש¹² — מובא ברש"י¹³ — להתקין לו בית

ישראל, והוא ענין שאינו קשור בשכל בלבד אלא גם ברגש פנימי שבנפש, והוא מאורע חשוב בחיי היהודי כשזכה להשתטח על המקומות הקדושים, וגם מחוץ לארץ שולחים בקשות ותפלות לאמרם שם, כידוע ומפורסם.

ובהנוגע להוה, הנה ההשפעה הכי גדולה על בירור מקומות הקברים הקדושים, וההחלטה האחרונה שבוה שלפי נוהגים למעשה כל הנוסעים להשתטח על קברי אבות, היא שנמסרה מהאר"י הקדוש ב"שער הגלגולים", וגם סי' "גלילות ארץ ישראל", אשר בעל סדר הדורות פרסמם בכל תפוצות ישראל בדורות שעברו. ולכן מחקר במסורת הקברים העבריים בארץ ישראל העובר בשתיקה על שני המקורות הנ"ל פוגם בשלימותו, ובחלק המענין והיעיל שבו.

ואם המחבר נמנע מלהביא המקורות הנ"ל משום שאינם מסוג שאר המקורות ששמשו יסוד למחקרו, ובפרט "שער הגלגולים" להאר"י¹⁴ [אשר] יסודו על ענין שלמעלה מן השכל "שהוא ה"י רואה ומסתכל בנשמות הצדיקים ועל ידי זה .. ה"י יודע קבר כל צדיק וצדיק", הנה הלא אפשר להביא מקור זה במסגרת זו, מכיון אשר למעשה, כנ"ל, נתקבל מקור זה כפוסק אחרון בכל תפוצות ישראל.

ועוד יותר, לא מובן מה שלא הביא מקורות הנ"ל אפילו במקום שהם מתיחסים על מסורת שלפניהם לקבלה או לדחותה, ואין מע"כ מזכירים לא בפנים הספר ואף לא בהערותיו.

ב. עוד הערה בנוגע לגישה הכללית של הספר, המיוסדת על ההנחה אשר מה שנשתמרו מסורות כמה קברים היא תופעה מוזרה הדורשת חקירה וביאור, ובמילא כל מסורה של קבר צריכה עיון, כיון שברובן המכריע מיוסדות רק על רמזים, אגדות וכו'. ולכאורה הוא להיפך, באשר ידוע עד כמה ענין קברי אבות יקר אצל היהודים, לא יפלא שנשתמרו כמה ידיעות ומסורות עליהם, ומה שצריך עיון הוא מדוע לא נשתמרו במספר יותר גדול.

ג. בהמשך להערה ב, מה שכותב מע"כ כי "השתדלה היהדות, ככל האפשר, להשיח את המקומות המקודשים האלה" (בראשית מבוא הספר), קשה להסכים לזה, בשים לב עד כמה השקפת הדת הישראלית מחשיבה ענין קבורת אבות, ואבותינו הקדמונים השתדלו בכל מיני השתדלויות לקיים "וקברתני בקבורתם", וכמה וכמה הוראות על זה בתנ"ך, משנה וגמרא, עד שמפני גודל חשיבות הענין התיירו אפילו איסור פינוי המת (שהוא מגדולי האיסורים) כדי להביאו לקבר אבותיו. ומה שמביא מע"כ הוכחה מענין אדם הראשון ומשה רבינו, הנה אפכא מסתברא, כי יוצאים מן הכלל היו,

"שהוא ה"י רואה .. צדיק וצדיק": שער הגלגולים הקדמה לז.

"וקברתני בקבורתם": ויחי מז, ל.

התיירו .. פינוי המת .. לקבר אבותיו: ראה ירושלמי מו"ק פ"ב ה"ד. טושו"ע יו"ד ר"ס שסג. הוכחה מענין אדם הראשון ומשה רבינו: שחששו שיעשו את קברם ע"ז, שלכן אדם הראשון העמיק ארונו "למטה מן המערה ולפנים מן המערה" (פרקי דר"א פ"כ), ומשה רבינו — לא נודע קבורתו (פסיקתא זוטרותא ברכה לד, ו).

הנה אפכא מסתברא, כי: במקום תיבות אלו נרשם בצדי הגליון: "[...] לסתור, [...] תם".

(8) פרש"י מקץ מג, יד.

(9) ויגש מז, יב.

(10) ראה פרש"י תולדות כה, כז.

(11) ויגש מו, כח.

(12) תנחומא באבער, יל"ש עה"פ.

(13) ושם: "להתקין .. שמשם תצא

הוראה".

(5) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע'

שעג (נעתק ב"היום יום" יח טבת). נתבאר

בלקו"ש ח"י ע' 160 ואילך.

(6) עשה"פ תולדות כז, כה. וראה ג"כ ב"ר

פע"ו, א. זח"א קיט, ב. קמז, ב.

(7) מקץ מב, ט. יב. וראה קה"ר עה"פ (א),

(ד) והארץ לעולם עומדת.

הוספה

בי"ה, ח' טבת, ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

הנכבד והנעלה איש המעלה חוקר ובעל מדעים וכו'
הדר. מיכאל שי איש שלום

שלום וברכה!

בבקורי הראשון באה"ק ת"ו בשלהי קייטא, נעם לי לבקר את מע"כ במשרד החינוך, בלויט ידידנו הו"ח אי"א נוי"מ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר פינחס שי אַלטהוויז, בקשר עם רשיון יבוא לספרי ה"מרכז לענייני חינוך" וקה"ת, לפי תכנית ושינגטון. ובהזדמנות זו אביע לו ת"ח עבור התענינותו ועזרתו בזה, ובטח גם להבא יעשה כל אשר ביכלתו להעניק לספרינו הזכויות הראויות להם.

הר"פ שי אַלטהוויז שמבקר כעת באה"ב, הביא לכ"ק אדמו"ר שליט"א ספרו **קברי אבות**, לחקר מסורות הקברים העבריים בארץ-ישראל. ומן הנכון אשר גם שאר ספרי מע"כ, תדפיסים וכו' יהיו נמצאים בספריית כ"ק אדמו"ר שליט"א, ובחפץ לב נשלח תמורתם מן יבול הספרים שהוצאנו לאור.

למרות טרדותיו המרובות, עיין כ"ק אדמו"ר שליט"א בספרו הני"ל וציין אי איהו הערות, ומכיון שמע"כ בטח ימצא בהן ענין, אתכבד בזה להעלותן על הכתב, בהקדמת הערות כלליות שהעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א לספרו זה.

א. בכל חקר מדעי, אפילו חקר מדעי לשם מדע גרידא, הנה כשיש אפשרות לקשר את העבר עם ההווה, הרי זה נחשב לענין חשוב ויעיל ביותר, בין אם הקשר עם ההווה הוא באקראי, בין בענין של סיבה ומסובב, ועל אחת כמה וכמה אם קיים קשר והמשך ישר מן העבר אל ההווה.

חקר הארכיאולוגי אינו יוצא מן כלל זה, והגם אשר כשמו כן הוא שעוסק בחקירת תקופות קדומות, אף על פי כן ישתדל החוקר למצוא מקום להתגדר בו להראות על התוצאות או ההוראות שיש לדון על פיהן מן העבר על ההווה.

לפי זה, החוקר המסיים חקירתו בתקופת העבר מבלי לעמוד גם על היחס שבין העבר וההווה, הרי לכאורה אינו משלים תפקידו, וחלק עקרי, ומכמה נקודות מבט אפילו החלק הכי עקרי, נעדר במחקרו.

ובנידון דידן, הנה עד כמה שחקר מסורת קברי אבות חשוב ומענין כשהוא לעצמו, מובן הוא שמסורת זו והשפעתה בהווה מן הדברים האומרים דרשוני, שכן עד היום באים יהודים למאות ואלפים להשתטח ולהתפלל על הקברים הקדושים בארץ

בצילום האגרת שתח"י נחתכו צדי הגליון, ולכן, אלו ההגהות (הבודדות) של המזכיר שנרשמו בהם, ואינן שלימות לפנינו — השארנו בפנים (בדיו חלש) את הגירסא הראשונה, ובהערות רשמנו, עד כמה שאפשר, את (חלקי) התיבות שנרשמו תמורתן.
קברי אבות: ירושלים, תש"ח.

תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה" — שכאשר לומדים תורה, אזי מתקברים להקב"ה ("גשנה" — מלשון הגשה וקירוב). ואז, הנה גם במצרים נעשה "ויחי" ("געלכט").
עד כאן היא הפתיחה בדבר מלכות מתושב"כ ומתושבע"פ.

ג. ובענין זה יש הוראה — כמו כל ענין בתורה, שאינו סתם סיפור שאירע בעבר ולא נוגע עתה, אלא מהוה הוראה לכל זמן ולכל מקום. ובפרט כאשר מדובר אודות ענין שאירע אצל האבות, "אין קורין אבות אלא לשלשה"¹⁴, ובנוגע להאבות גופא — יעקב, בחיר שבאבות, והרי "מעשה אבות סימן לבנים"¹⁵, הוראה וסלילת דרך בנוגע להנהגת כל אחד מישראל. וכידוע גם פתגם רבינו הזקן¹⁶ שצריכים לחיות עם הזמן, דהיינו, עם פרשת השבוע. וכיון שכן, הרי בודאי שצריכים ללמוד הוראה בחיים מהפסוק הראשון שבו היא פתיחת הפרשה.

וההוראה היא:

לא די בכך שיהודי לומד תורה ומתעלה ביראת שמים כו' בהיותו במעמד ומצב של מנוחה — שהרי בשביל זה לא הי' צורך בירידת הנשמה למטה, אלא הי' מספיק עבודת הנשמה כפי שהיתה קודם ירידתה למטה; וכיון שהנשמה ירדה למטה, "לבירא עמיקתא"¹⁷, שזוהי ירידה גדולה, ודוקא עי"ז באה הנשמה לעלי' גדולה ביותר שלא היתה יכולה להגיע אלי' לולי הירידה, הרי מובן, שדוקא ע"י הירידה למצרים, "ערות הארץ", באה הנשמה לתכלית העילוי והשלימות.

[וזהו הביאור ששנותיו המובחרות של יעקב (שפעלו גם על כל שאר שנותיו) היו בארץ מצרים — כי, דוקא שם נשלם תכלית הענין של ירידת הנשמה למטה].

וענין זה נעשה עי"ז שיודעים שגם כאשר נמצאים בארץ מצרים, "ערות הארץ", הנה לכל לראש צריך "להתקין בית תלמוד (ישיבה) שמשם תצא הוראה" — הוראה דייקא, כי, התורה אינה רק ענין של לימוד, הבנה והשגה, אלא היא גם מורה-דרך בחיים בנוגע לפועל, כיון שעיקר הלימוד הוא להביא לידי מעשה, והיינו, שמבלי הבט על כך שנמצאים בארץ עשירה שמשבירה בר לכל הארצות, לא צריכים להישקע ("ווערן פארזונקען") בזה, אלא לידע, שהעיקר הוא "בית תלמוד", כך, שגם כאשר חיים בארץ מצרים ועסוקים בענייני מצרים, חדורים בענייני "בית תלמוד . . הוראה".

(14) ברכות טז, ב. (16) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק
(15) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. ב"היום יום" ב חשון).
(17) ע"פ ל' חז"ל — חגיגה ה, ב. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.

וכאשר מתנהגים באופן כזה, הנה לא זו בלבד שלא צריכים להיות נתונים תחת מרות חוקי מצרים, אלא אדרבה, שנעשים אלו שקובעים את החוקים — כפי שהי' אצל יוסף, שהי' "מושל (ושולט) בכל ארץ מצרים"¹⁸, וכולם הוצרכו לציית לציוויים שלו.

וזהו גם אופן ההנהגה שצ"ל במדינה שבה נמצאים אנו עתה, שהיא בבחינת "המשביר לכל עם הארץ"¹⁹, וכל המדינות זקוקות אלי' מצד ריבוי העשירות שבה — שצריכים לידע שאין להישקע בעניני המדינה, אלא לכל לראש יש "להתקין בית תלמוד שמשם תצא הוראה", שכן, עיקר ענינו של יהודי הוא לימוד התורה, ובאופן שאין זה ענין של לימוד בלבד, אלא גם ענין של הוראה כיצד להתנהג בעניני העולם.

והנתינת כח לעבודה זו היא מהאבות, כאמור לעיל ש"מעשה אבות סימן לבנים", והיינו, שהאבות הם המחנכים של בניי, שהרי תפקידו של האב הוא לחנך את בניו.

ועי' נעשה אמיתית ענין החיים, כמ"ש²⁰ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", והיינו, שע"י ההנהגה ע"פ התורה, שנקראת "תורת חיים", ומצוותי' שעליהם נאמר²¹ "וחי בהם", מתאחדים עם "אלקים חיים"²².

* * *

ד. נוסף על הפתיחה בדבר מלכות בפסוק הראשון של הפרשה, צ"ל גם הפתיחה בתיבה הראשונה של הפרשה — "ויחי", והיינו, שכל עניני התומ"צ שנעשים ע"י יהודי צריכים להיות מתוך חיות. והענין בזה:

יהודי יכול לטעון ש"מעשה הוא העיקר"²³, וכיון שהנהגתו במעשה בפועל היא באופן שמקיים תומ"צ, לא נוגע אם קיום התומ"צ הוא מתוך חיות, או שהחיות שלו היא בענינים אחרים, כמו כדור רגל ("פוט בא'"), קריאת עיתונים, או אפילו ענינים שכליים יותר, ואילו בנוגע לעניני התומ"צ מסתפק בהקיום במעשה בפועל בלבד, ללא חיות. ומוסיף לטעון, שגם אז הרי הוא במעמד ומצב שאינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות (כפתגם רבינו הזקן²⁴), וכפס"ד הרמב"ם²⁵ שרצונו הפנימי של כל אחד מישראל הוא לקיים את רצון הקב"ה.

(18) ויגש מה, ח"כ. (19) מקץ מב, ו. (20) ואתחנן ד, ד. (21) אחרי יח, ה. (22) ראה אבות דר"ג ספ"ד. (23) אבות פ"א מ"ז. (24) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד. (25) הל' גירושין ספ"ב.

ושתי', ואינו יכול להתקיים ע"י מנת מזון קטנה שהספיקה לו בקטנותו, ואם יסתפק בכך, אזי יחלש כו'; וכן הוא בנוגע לענין האכילה ושתי' של הנשמה, שזהו"ע התומ"צ⁴⁵, שתמיד צריך להוסיף בזה עוד יותר.

וכללות הענין בזה — שקיום התומ"צ צריך להיות באופן ש"באהבתה תשגה תמיד"⁴⁶, והיינו, שאע"פ שזהו אצלו ענין תמידי, הרי זה באופן שנמצא בתנועה של "תשגה", שזהו מלשון שגעון⁴⁷, שזהו"ע שלמעלה מטעם ודעת.

י. ויש להוסיף, שהפתיחה בהתחלת הפרשה שבה מסיימים ספר בראשית, קשורה גם עם התחלת ספר בראשית, שהרי נעוץ סופן בתחלתן⁴⁸: בהתחלת ספר בראשית נאמר "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ופירש רש"י, "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית", והיינו, שתכלית כוונת בריאת העולם היא שבניי יבררו את העולם — "לתת להם נחלת גוים"⁴⁹, ויפעלו שהעולם יהי' קשור עם אלקות.

וענין זה נעשה ע"י "ויחי יעקב בארץ מצרים גו'", כאמור לעיל, שגם בהיותו בארץ מצרים לא מתפעל יהודי מההעלם וההסתור כו', ועובד עבודתו באופן שגם בארץ מצרים הרי הוא במעמד ומצב ד"ויחי", שמקיים תומ"צ מתוך חיות, ובאופן של הוספה, כנ"ל בארוכה.

והוראה זו שייכת לכאו"א מישראל — שלכן נאמר "ויחי יעקב", ולא "ויחי ישראל", והיינו, שגם מי שלא הגיע עדיין למדרגת "ישראל", שזהו השם שניתן ע"י העבודה ד"שרית גו' ותוכל"⁵⁰, אלא הוא רק במדרגת "יעקב", שזהו השם שניתן מיד בעת הלידה, עוד לפני העבודה — הנה גם אצלו יכול להיות העבודה באופן ד"ויחי", ככל פרטי הענינים שנתבארו לעיל.

וכאמור, שע"י עבודה זו מגלים אלקות בעולם, כך, שהעולם רואה ש"ברא אלקים את השמים ואת הארץ".

* * *

יא. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ויחי יעקב גו'.

* * *

(48) ספר יצירה פ"א מ"ז.
(49) תהלים קיא, ו.
(50) וישלח לב, כט.

(45) קה"ר פ"ב, כד. וש"נ.
(46) משלי ה, יט.
(47) פרש"י עירובין נד, ריש ע"ב.

מוסיף על ענין ראשון, והיינו, שבכל יום צריכה להיות הוספה על העבודה שהיתה עד עתה.

ט. ויש לבאר גם השייכות של הפתיחה בוא"ו המוסיף בהתחלת התיבה הראשונה לכללות התיבה — "ויחי" — שאמיתית ענין החיות ("יחי") שצריכה להיות בקיום התומ"צ (כנ"ל בארוכה) היא דוקא כאשר ישנו הענין דוא"ו המוסיף ("ויחי"), שזהו"ע ההוספה בעבודה.

וכפי שרואים במין הצומח, שיש בו תמיד ענין של צמיחה והוספה, וכן הוא במין החי, שכלול בו גם מעלת הצומח (שהרי י"ש בכלל מאתיים מנה"42), שיש בו תמיד ענין של צמיחה והוספה, מבלי להסתפק במה שישנו עד עתה, ולא כמו מין הדומם, שנשאר תמיד במציאותו (אא"כ יש סיבות מן הצד כו').

ויש להביא דוגמא לדבר מחיי הגוף בגשמיות — כמ"ש הרמב"ם⁴³ שחולי הנפש הוא כמו חולי הגוף:

כל אדם זקוק בכל יום מחדש ללחם ומים, ולעולם לא ימאס לו הדבר. ולכאורה: כבר אכל לחם ושתה מים אתמול ושלשום, וכל ימיו, במשך שבעים שנה, וא"כ, מדוע חוזר ואוכל ושותה גם היום?!

ובכן: כאשר ישאלו אדם שאלה כזו, ישיב, שלא נוגע לו כל השאלות שהם באופן של "לומדות"... המציאות בפועל היא שעכשיו הוא רעב וצמא, ולכן צריך לאכול ולשתות, ואינו יכול להסתפק בכך שאכל ושתה במשך שבעים שנה!...

וכך צריך להיות גם ברוחניות, בנוגע לקיום התומ"צ — שיהודי צריך להרגיש שהתומ"צ הם "לחם חוקו", כך, שזהו ענין שנוגע לקיומו, ולולי זאת ה"ה רעב וצמא, וכשם שמרגיש שזקוק ללחם ומים בגשמיות בכל יום מחדש, כך גם בנוגע לקיום התומ"צ, ש"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"⁴⁴.

ואין זה באופן שרק כאשר מתחיל להניח תפילין הרי זה דבר מיוחד עם כל החגיגה והטקס כו' ("מיטן גאַנצן פּאַראַד און צערעמאַניע"), משא"כ למחרת, לאחר חודש, או לאחר עשר שנים כו', אלא אדרבה: כיון שזוהי חיותו, כמו לחם ומים, הרי זה צריך להיות בכל יום מתוך חיות מחודשת. ולא עוד אלא שעניני התומ"צ צריכים להיות באופן של הוספה — כמו בחיי הגוף, שכאשר הגוף הוא קטן, אזי מספיקה עבורו כמות קטנה של אכילה ושתיה, וככל שהולך וגדל, זקוק הוא לכמות גדולה יותר של אכילה

(42) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב. (43) ה' דעות רפ"ב. (44) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ב. וש"נ.

ועל זה באה ההוראה מפתחת הפרשה — שקיום התומ"צ צריך להיות באופן של "ויחי יעקב", מתוך חיות ולהט ("קאָך"), ולא מספיק קיום המצוות באופן של "מצות אנשים מלומדה"²⁶, ללא חיות, שכן, נוסף לכך שחסר החיות בקיום המצוה, יכול להיות שבכלל לא יקיים את המצוה כדבעי, אלא להיפך כו', ולכן, יש צורך שאופן העבודה יהי מתוך חיות. ובפרטיות יותר — לימוד התורה מתוך חיות; וכיון ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"²⁷, הרי מובן שהחיות בלימוד התורה פועלת חיות גם בקיום המצוות. ועד שענין החיות צ"ל החל מ"ראשית העבודה ועיקרה ושרשה", שזהו"ע הקבלת עול (כדברי רבינו הזקן בתניא²⁸), כיון שענין החיות הוא יסוד בעבודה.

ה. וכאשר ההנהגה היא באופן ד"ויחי יעקב", אזי פועלים שגם "בארץ מצרים" ("ערות הארץ") ישנו מבחר שנות חיו (כפי בעה"ט), וכמרומו גם כמ"ש "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", בגימטריא "טוב" (ולא רק ברמז, כבתושב"כ, אלא טוב הגלוי, כפי שנתגלה בתושבע"פ),

ויתירה מזה — לא רק י"ז, "טוב" פעם אחת, אלא טוב כפול — כמרומו בתיבת "ויחי", בגימטריא ל"ד, ב"פ טוב (י"ז), ובלשון חז"ל: "הוכפל בו כי טוב"²⁹, "טוב לשמים וטוב לבריות"³⁰.

ואין זה באופן ש"טוב לבריות" הו"ע בפ"ע ו"טוב לשמים" הו"ע בפ"ע, אלא באופן ששניהם הם ענין אחד, והיינו, שלא די בכך שמצד טבעו הטוב לעשות טובה לזולתו, אלא ההנהגה ד"טוב לבריות" צריכה להיות בגלל היותו "טוב לשמים" — כי, כאשר "טוב לבריות" הו"ע בפ"ע שנעשה מצד טבעו הטוב כו', הנה במקרה שעי"ז יחסר אצלו, ובשביל זה יצטרך לוותר על מציאותו כו', אזי ימנע מעשיית הטוב; משא"כ כאשר ה"טוב לבריות" קשור עם "טוב לשמים", אזי יעשה זאת גם כאשר צריך לוותר על מציאותו, כיון שהתורה מצווה אותו לעשות זאת, ודוקא באופן כזה יכול להיות אמיתית הענין ד"טוב לבריות".

וזהו גם מה שמצינו בגמרא³¹ בנוגע למצות צדקה, שלא די בנתינה כשלעצמה, אלא צריך להיות גם הענין ד"המפייסו",

(26) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג), (29) ב"ר פ"ד, ו. הובא בפרש"י עה"ת (ב). ובכ"מ. (27) קידושין מ, ב. וש"נ. (30) קידושין מ, א. (28) רפמ"א. (31) ב"ב ט, ב.

— ואילו כאשר חסר הענין ד"המפייסו", הרי זה ע"ד שמצינו בגמרא במסכת קידושין³² בנוגע לכיבוד אב: "יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי העולם הבא" — והרי ענין זה יכול להיות רק מצד "טוב לשמים", מצד תורה, שאז הנתינה היא מתוך שמחה וטוב לבב.

וע"י עבודה זו זוכים להצלחה בכל עניני טוב, עד לטוב כפשוטו בגשמיות, ובאופן דמוסיף והולך ומוסיף ואור.

* * *

ו. נוסף על הפתיחה בתיבה הראשונה שבפרשה, ישנה גם הפתיחה של הפתיחה — האות הראשונה של התיבה הראשונה שעל שמה נקראת כל הפרשה — האות ו' של "ויחי":

אות ו' מורה על ענין ההוספה, כפי שמצינו בגמרא³³ (והובא בפירושו רש"י בכ"מ³⁴) ש"וא"ו מוסיף על ענין ראשון".

[ולהעיר: לכאורה ה' מקום לומר, שהוא"ו ד"ויחי" אינה מורה על הוספה, אלא ענינה הוא להפוך תיבת "יחי" מלשון עתיד ללשון עבר³⁵. אבל, אי משום הא, ה' הכתוב יכול לומר מלכתחילה בלשון עבר: יעקב חי במצרים כו' (ללא צורך בתוספת וא"ו כדי להפוך מעתיד לעבר). ועכצ"ל, שהאות ו' ד"ויחי" מורה גם על ענין של הוספה].

וענינו בעבודה — שיהודי צריך תמיד להוסיף בקדושה.

ז. ובהקדמה:

יהודי יכול לטעון ולשאול³⁶: מדוע יש לו מניעות ועיכובים והעלמות והסתרים על קיום התומ"צ, הן מבפנים, מצד ה"א-ל זר אשר בקרבך³⁷, והן מבחוץ, מצד העולם?! — הוא מוכן למלא את רצונו של הקב"ה, אבל מדוע צריך הדבר להגיע לו בקושי?!

והמענה על זה — שכל הכוונה של ירידה הנשמה למטה היא להבקיע ולבטל ("דורכבעקן") את ההעלמות וההסתרים, ולברר את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, שכן, דוקא כאשר יש העלמות והסתרים כו', וע"י העבודה מתגברים עליהם ומהפכים אותם כו', אזי

(32) לא, סע"א ואילך. (36) ראה גם תו"מ חמ"ד ריש ע' 208.

(33) פסחים ה, א. וש"נ.

(34) לך לך יז, ט. ויקרא א, יו"ד. (37) ראה שבת קה, ב.

(35)

נעשית הוספה בקדושה — שזהו הרמז בוא"ו המוסיף, שעבודתו של יהודי היא להוסיף בקדושה.

כוונת ירידת הנשמה היא — לא רק שהנשמה לא תתקלקל כו', אלא תישאר כמו שהיתה קודם ירידתה,

— הן אמת שגם ענין זה בלבד הו"ע גדול, וכדברי הגמרא³⁸ "שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם", אבל אעפ"כ, לא זו היא כוונת הירידה, ואם לא יתוסף מאומה אצל הנשמה ע"י ירידתה למטה, לא ה' צורך כלל בירידת הנשמה למטה, ומוטב ה' שתשאר הנשמה למעלה, ללא העלמות והסתרים כו' —

אלא כוונת הירידה היא — בכדי שהנשמה תגיע למדרגה נעלית יותר מכמו שהיתה קודם ירידתה, והיינו לפי שע"י העבודה למטה נעשה ענין של הוספה — להפוך את הלעו"ז ולהוסיף אותו למחנה הקדושה, שזהו כללות ענין בירור הגוף ונה"ב, כמ"ש³⁹ "בכל לבבך", "בשני יצריך"⁴⁰, היינו, שגם היצה"ר יתברר ויתהפך ויסייע בעבודה, ולא רק בנוגע לעצמו, אלא גם שלא להתפעל מההעלמות וההסתרים שבעולם, ולברר את חלקו בעולם.

ח. ובוזה גופא צריכה להיות הוספה על הוספה — שלא להסתפק בעבודה דאמתול, אלא בכל יום צריך להתוסף יותר מכמו שה' עד היום, והיינו, שעבודתו של יהודי צריכה להיות תמיד באופן של הוספה, שזהו ענינו של הוא"ו שמוסיף על ענין ראשון.

וכפי שרואים גם בימי חנוכה — דמיני' אזלינן — שבכל יום צריך להוסיף באור:

אף שבלילה הראשון נחשבת הדלקת נר אחד להנהגה של מהדרין מן המהדרין, הנה למחרת אינו יכול להסתפק בכך, אלא צריך להדליק שתי נרות, ורק אז יחשב למהדרין מן המהדרין. ובלילה השלישי — לא מספיקה גם הדלקת שתי נרות, אלא צריך להדליק שלש נרות, ואם ידליק רק שתי נרות, כמו אתמול, אינו נחשב ל"מהדרין מן המהדרין", אף שאתמול נחשב ל"מהדרין מן המהדרין" ע"י הדלקת שתי נרות⁴¹.

ולכאורה: איך יתכן הדבר — צועק ככרוכי'א — הרי אתמול נחשבה לו הדלקת שתי נרות להנהגה של "מהדרין מן המהדרין", ומדוע כשמדליק היום אותם שתי נרות, אינו נחשב ל"מהדרין מן המהדרין"?!

אך הענין הוא — שהעבודה צריכה להיות באופן של הוספה, וא"ו

(40) ברכות רפ"ט. ספרי ופרש"י עה"פ.

(41) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 127.

(38) ב"מ קז, א.

(39) ואתחנן ו, ה.